

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve Harry (Chaim) Schimmel'in anısına adanan cömert sponsorlukları için **Schimmel Ailesi'ne teşekkürlerimizle**. "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçeğe değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift." – Rabi Sacks

Korah

Güç ve Etki

Korah'ın isyanı, Moşe'nin liderliğinden duydukları hoşnutsuzlukla bir araya gelmiş birey ve grupların oluşturduğu bir çıkar ittifakıydı. En başta, kendisi de Levi kabilesinin bir mensubu olan ve (Raşi'ye göre) kendisine muteber bir rol verilmediği için öfkeli olan Korah'ın kendisi vardı. Sonra, kilit liderlik pozisyonlarının, kendi kabileleri Reuven'in mensupları değil de Leviler tarafından alınmış olmasına hiç sıcak bakmayan Datan ve Aviram vardı. Reuven Yaakov'un *behor* oğluydu, dolayısıyla onun soyundan gelen bazı kişiler kendilerine öncelik tanınması gerektiği düşüncesindeydi. Bir de "cemaat başkanları, kurula çağrılan isim [sahibi] insanlar" olan iki yüz elli kişi vardı. Onlar da (İbn Ezra'ya göre), Altın Buzağı günahından sonra liderliğin *behor*lardan, tek bir kabileye – Levilere – aktarılmış olması dolayısıyla haksızlığa uğradıklarını düşünüyorlardı. *Plus ça change, plus c'est la meme chose*.¹ Korah hikâyesi fazlasıyla tanıdık bir "boşa çıkmış ihtiraslar ve dar görüşlü kıskançlıklar" hikâyesidir; Hahamlarımızın "Gökler uğruna olmayan bir ihtilaf" diye adlandırdıkları şeydir.

Ancak bu olayın en olağanüstü yanı, Moşe'nin tepkisidir. Moşe ilk ve tek kez olmak üzere, görevinin doğruluğunu kanıtlamak için bir mucizeye başvurmuştur:

Moşe [şöyle] dedi: "Tüm bu eylemleri yapmak üzere beni A-Şem'in gönderdiğini ve [tüm bunların] benim fikrim olmadığını şu şekilde bileceksiniz: Eğer tüm bu adamlar diğer herkesin öldüğü şekilde ölür ve tüm insanların kaderini paylaşırsa, [o zaman] beni A-Şem göndermemiş [demektir]. Ancak eğer A-Şem yepyeni bir şey yaratırsa – toprak ağzını açıp onları ve onlara ait her şeyi yutar ve [onlar] canlı halde Şeol'a inerlerse – [o zaman] bu adamların A-Şem'i kızdırmış olduklarını bileceksiniz."

Bamidbar 16:28-30

Esas itibariyle Moşe, muhalefeti bertaraf etmek için gücünü kullanmaktadır. Ve bu, birkaç bölüm önce Yeoşua ona Eldad ve Medad'ın kampta, yani Moşe'den ve yetmiş ileri gelenden uzakta peygamberlik ettiklerini söylemeye geldiği zaman gösterdiği gönül zenginliğiyle taban tabana zıt görünmektedir. Yeoşua o olayı Moşe'nin

¹ Ç.N.: "Ne kadar değişirse, o kadar aynı kalır." "Yeni bir hikâye değil; görünüş farklı da olsa, mesele aslında aynı" anlamında bir deyim.

liderliğine karşı potansiyel bir tehdit olarak görmüş ve “Efendim Moşe, durdur onları!” demişti. Moşe ise buna, Tanah’ın bütününde görülen en asil cevaplardan biriyle karşılık vermişti:

“Benim için mi kıskançlık duyuyorsun? Keşke A-Şem’in tüm halkı peygamber olsa ve A-Şem, ruhunu onların üzerine yerleştirse!”

Bamidbar 11:29

Bir tarafta Eldad ve Medad, diğer tarafta Korah ve işbirlikçileri arasındaki fark nedir? Moşe’nin “Keşke A-Şem’in tüm halkı peygamber olsa” demesiyle Korah’ın “Tüm cemaat kutsaldır, her biri; ve A-Şem aralarında. Öyleyse neden kendinizi A-Şem’in toplumunun üzerine yerleştiriyorsunuz?”² şeklindeki iddiası arasındaki fark nedir? Bu sözlerin neden ilki meşru bir hassasiyetken, ikincisi değildir?

Moşe basitçe tutarsız mı davranmaktadır? Pek değil. Moşe’den daha sağgörülü bir dini lider hiç olmamıştır. Burada, iki anlatımın tam da kalbine inen bir ayrım vardır. Hahamlarımız, en derin metodolojik gözlemlerinden birinde “Tora’nın sözleri bir yerde fakir, başka bir yerde zengindir” demişlerdir. Bununla kastettikleri şudur: Eğer anlaşılması zor bir bölümü anlamak istiyorsak, bir ipucu için Tora’nın başka bir yerine bakmamız gerekebilir. Benzer bir fikir, Rabi Yişmael’in, Tora’nın tefsirine yönelik on üç kuralının sonuncusunda ifade edilir:

“Birbiriyle çelişen iki metin varsa, anlam ancak, onları uzlaştıran üçüncü bir metin bulunduğu zaman belirlenebilir.”

Bu örnekte, cevap, Bamidbar kitabının daha ileri bir bölümünde yer almaktadır.

Orada Moşe, Tanrı’dan Bene Yisrael’in sıradaki liderini seçmesini ister. Tanrı ona, Yeoşua’yı alıp halefi olarak atmasını söyler:

A-Şem, Moşe’ye [şöyle] dedi: “Yeoşua bin Nun’u al – Ruhumun içine işlediği bir adam [o] – ve elini onun üzerine koy. Onu Koen Elazar’ın huzurunda ve tüm cemaatin huzurunda tut ve onların gözleri önünde ona emret. Senin görkeminden ona biraz ver; böylece tüm Bene Yisrael cemaati ona itaat edecektir.”

Bamidbar 27:18-20

Yeoşua’nın Koen’e ve halka takdim edilmesi konusunda Moşe’ye iki şey yapması emredilmektedir. İlki, “elini Yeoşua’nın üzerine koymasıdır”. Bunun ardından Yeoşua’ya “kendi görkeminden biraz vermelidir”. Bu iki hareketin anlamı nedir? Birinin diğerinden ne farkı vardır? Hangisi göreve tayin teşkil etmektedir? Hahamlarımız, *Midraş Raba*’da, ilk bakışta gizemi daha da derinleştiren bir tefsir eklemişlerdir:

“Elini onun üzerine koy” – bu, bir kandilden [yararlanarak] başka bir kandili yakmak gibidir. “Senin görkeminden ona biraz ver” – bu, bir kaptan diğerine dökmek gibidir.

Bamidbar Raba 21:15

İşte gizemi çözmemize bu öğretiyi yardımcı olacaktır.

Liderliğin iki şekli veya boyutu vardır. Biri güçtür; diğeri etkidir. Sık sık ikisini birbirine karıştırırız. Ne de olsa güç sahibi olan kişi aynı zamanda etki sahibidir ve etki sahibi olanların da belli bir gücü vardır. Ancak doğrusu, bu ikisi oldukça farklıdır, hatta birbirine zıttır.

² Korah’ın Moşe’ye karşı dile getirdiği ilk şikâyet; Bamidbar 16:3.

Bunu basit bir düşünce deneyiyle görebiliriz. Mutlak güce sahip olduğunuzu ve bunu dokuz kişiyle paylaşmaya karar verdiğinizi hayal edin. Şimdi başlangıçta sahip olduğunuz gücün onda birine sahipsiniz. Bunun aksine, belli bir ölçüde etkiye sahip olduğunuzu ve şimdi bunu dokuz kişiyle paylaştığınızı hayal edin. Elinizde ne kadar kaldı? Daha az değil. Ve aslına bakılırsa daha fazla. Başta sadece siz vardınız; şimdi on kişisiniz. Etkiniz yayıldı. Dolayısıyla, güç bölünerek işler, etki ise çoğalarak. Gücü ne kadar paylaşırsak elimizde o kadar az kalır. Etkiyi ne kadar paylaşırsak, o kadar fazlasına sahip oluruz.

Aradaki fark o kadar derindir ki, Tora onları iki farklı liderlik rolüne tahsis etmektedir: kral ve peygamber. Krallar güce sahipti. Vergi toplayabilir, insanları orduda hizmet etmek üzere askere alabilir, ne zaman ve kime karşı savaşa çıkılacağına karar verebilirlerdi. Sosyal düzeni korumak için yasada olmayan cezalar uygulayabilirlerdi. Hobbes krallığa "Leviathan" adını vermiş ve onu güç terimleriyle tanımlamıştı. Ona göre, toplumsal sözleşmenin mahiyetinin ta kendisi, gücün bireylerden merkezi bir otoriteye aktarılmasıydı. Bu olmadan bir ülke için hiçbir hükümet, hiçbir savunma, kanunsuzluk ve anarşiye karşı hiçbir koruma olamazdı.

Bunun aksine, peygamberlerin hiç gücü yoktu. Herhangi bir orduya komuta etmezlerdi. Hiç vergi toplamazlardı. Tanrı'nın Sözü'nü konuşurlardı, ama onu dayatmak için ellerinde hiçbir araç yoktu. Elleriindeki tek şey etkiydi – ama ne etki! Eliyau'nun yozlaşmışlığa karşı mücadelesi, Amos'un sosyal adalet çağrısı, Yeşayau'nun günlerin sonuna dair vizyonu, sırf verdikleri ilhamın kuvvetiyle

bu güne kadar hâlâ bizleri etkileme kabiliyetine sahiptir. Bugün, Ahav veya Yeşafat veya Yeu'nun yaşamından etkilenen kim vardır? Bir kral veya kraliçe öldüğü zaman, gücü sona erer. Bir peygamber öldüğü zaman, etki başlar. Moşe'ye geri dönersek; kendisi, bu liderlik rollerinden sadece birini değil, ikisini birden dolduran biriydi. Bir yandan, her ne kadar monarşi yok idiyse de, Moşe güce sahipti ve bir kralın işlevsel dengi konumundaydı. Bene Yisrael'e Mısır çıkışında liderlik etmiş, onlara savaşta komuta etmiş, liderler, yargıçlar ve ileri gelenler atamış, halkın idaresine yön vermişti. Gücü vardı.

Ancak Moşe aynı zamanda bir peygamberdi – hem de hepsinin en büyüğü ve en yetkinydi. Bir vizyon adamıydı. Tanrı'nın Sözü'nü dinliyor ve konuşuyordu. Etkisi hesaplanamaz kadar büyüktü. Jean-Jacques Rousseau'nun, ölümünden sonra keşfedilen bir el yazmasında yazdığı gibi:

... hayret verici ve gerçekten benzersiz bir manzaradır neredeyse iki bin yıldır ne yeri ne de yurdu olan, ülkesinden edilmiş bir halkı görmek... dağınık, dünyanın her yanına saçılmış, köleleştirilmiş, zulme uğramış, tüm uluslar tarafından hor görülmuş ve yine de, ülkesiyle olan tüm bağları kopuk görünürken bile karakteristik özelliklerini, kanunlarını, geleneklerini, yurtseverliğini, baştaki toplumsal birliğine yönelik hamiyetli sevgisini koruyan bir halk. Yahudiler bize dudak uçuklatan bir manzara sağlamaktadır: Numa, Lucurgus ve Solon'un yasaları ölüdür; Moşe'nin [onlardan] çok daha eski olan kanunu ise hâlâ

canlıdır. Atina, Sparta, Roma yok olmuştur ve yeryüzünde artık hiç çocukları yoktur; Tsiyon ise, yıkılmış olmasına rağmen evlatlarını kaybetmemiştir.

Rousseau, Cahiers de brouillons, notes et extraits [Taslak defterler, notlar ve alıntılar] no. 7843 (Neuchâtel).

Moşe'nin Yeoşua'yı çifte tayini şimdi çözüme kavuşmuştur. Moşe'ye, ilk aşamada Yeoşua'ya bir peygamber olarak otoritesini vermesi söylenmiştir. Tora'nın kullandığı ifade - *vesamahta et yadeha alav*, "elini onun üzerine koy" - bugün de hâlâ hahamlık yetkisinin verilmesi anlamında kullanılır. Bu yetkiye *semiha*, yani öğretmenin, öğrencisine "elini koyması" adı verilir. İkinci olarak, Moşe'ye, Tora'nın "görkem" olarak adlandırdığı krallık gücünü Yeoşua'ya vermesi emredilmiştir. Bu rolün, devletin başı ve ordunun komutanı olmayı içeren doğası, metinde oldukça açık bir şekilde belirtilmiştir. Tanrı, Moşe'ye "Senin görkeminden ona biraz ver; böylece tüm Bene Yisrael cemaati ona itaat edecektir... Bütün Yisrael cemaati onun emriyle çıkacak ve onun emriyle gelecektir" demektedir. Bu, etki değil, güç dilidir.

Yukarıdaki *midraş* öğretisinin anlamı da artık netleşmiştir ve zarif bir kusursuzluğa sahiptir. Etkinin aktarımı ("Elini onun üzerine koy"), "bir kandilden [yararlanarak] başka bir kandili yakmak gibidir". Bir kandili alıp başka bir kandili yakmak istersek, ilk kandilin ışığı azalmaz. Benzer şekilde, etkimizi başkalarıyla paylaştığımız zaman, elimizde başta sahip olduğumuzdan daha azı kalmaz. Bunun yerine toplam ışık miktarı artmış olur. Güç ise farklıdır. "Bir kaptan diğerine dökmek gibidir." İkinci kaba ne kadar dökersek, ilk kaptan o

kadar eksilir. Güç, sıfır toplamlı bir oyundur. Ne kadarını verirsek, elimizdeki o kadar azalır.

Öyleyse, Yeoşua ["kampın içinde peygamberlik eden"] Eldad ve Medad'ın, Moşe'nin otoritesini tehdit ettiğinden endişelendiği zaman Moşe'nin "Keşke A-Şem'in tüm halkı peygamber olsa" diye cevap vermesindeki gizemin çözümü de buradadır. Yeoşua etki ile gücü birbirine karıştırmıştı. Eldad ve Medad gücü ne aramış ne de elde etmişti. Bunun yerine, Moşe'nin üzerinde olan peygamberlik "ruhundan" bir pay, bir süreliğine kendilerine verilmişti. Moşe'nin etkisine iştirak etmişlerdi. Bu, peygamberlik otoritesi için hiçbir zaman bir tehdit oluşturmaz. Aksine; ne kadar yaygın bir şekilde paylaşırsa, o kadar fazlası vardır.

Buna karşılık güç, Korah ve takipçilerinin aradıkları şeyin ta kendisiydi - ve güç söz konusu olduğu zaman, rekabet, otorite için bir tehdittir. "Bir neslin tek bir lideri olur" demişlerdir Hahamlarımız, "iki değil". Veya başka bir yerde ifade ettikleri şekliyle: "İki kral bir tacı paylaşabilir mi?!" Devlet yönetiminin birçok farklı formu vardır - monarşi, oligarşi ve demokrasi - ancak bunların ortak noktası, gücün tek bir merkeze - bir şahıs, grup veya kurumda (parlamento gibi) - toplanmasıdır. Yaptırım gücünün meşru kullanımına yönelik bu tekel olmazsa, devlet yönetimi diye bir şey de olmaz. Bu nedendir ki, Yahudi kanununda "bir kralın, hak ettiği onurdan feragat etmesi yasaktır".

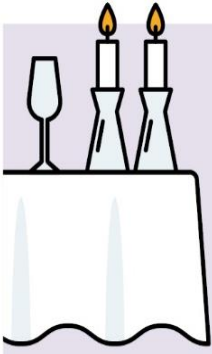
Moşe'nin, Korah ve takipçilerinin toprak tarafından yutulmasını istemesi ne öfkeyle ne de korkuyla ilgiliydi. Kişisel herhangi bir düşüncenin motive ettiği bir şey değildi. Peygamberlik paylaşılabilirken, krallığın paylaşılamayacağına basit bir

idrakiydi. Tek bir egemenlik alanında iki veya daha fazla rakip güç kaynağı varsa, herhangi bir liderlikten bahsedilemez. Şayet Moşe, Korah'a karşı belirleyici bir adım atmasaydı, görevlendirilmiş olduğu mevkii ölümcül bir tehlikeye atılmış olacaktı.

Etki ve güç arasındaki çarpıcı farkı bu iki olaydan daha net bir şekilde gördüğümüz örnekler pek enderdir: Bir yanda Eldad ve Medad, diğer yanda Korah ve asi yandaşları. Bunların ikincisi, çözüme kavuşturulmayı gerektiren bir çatışmayı temsil ediyordu. Moşe ve Korah'tan yalnızca biri muzaffer çıkacaktı; her ikisi birden kazanamazdı. İlk olayda ise hiçbir çatışma söz konusu değildi. Bilgi, ilham, vizyon - bunlar, kayıp olmadan paylaşılabilen şeylerdir. Onları başkalarıyla paylaşanlar, bir toplumun manevi zenginliğine, kendisinininkini hiç kaybetmeden katkıda bulunur.

Shakespeare'den serbest dille alıntı yapmak gerekirse; "Sahip olduğumuz

etki, bizden sonra yaşamaya devam eder; güç ise çoğunlukla kemiklerimizle birlikte toprağa gömülür." Yahudiliğin büyük bir bölümü, peygamberlerin krallardan, hakkın kudretten üstünlüğünü, insanları zorlamaktan ziyade onlara öğretmenin ve gücün yerine etkinin önemini anlatan uzun soluklu bir makaledir. Çünkü Yahudiler, tarihimizin yalnızca küçük bir kısmında güce sahip olmuşlardır, ancak tüm zamanlarda, Batı uygarlığına etki etmişlerdir. İnsanlar hâlâ güç mücadelesi içindedir. Keşke bunun sınırlarının gerçekte ne kadar dar olduğunu anlayabilseydik. İnsanları belirli bir şekilde davranmaya zorlamak bir şeydir; onlara dünyayı farklı bir şekilde görmeyi öğretmek ve bu sayede, kendi kararlarının sonucunda yeni bir yolla davranmalarını sağlamaksa tamamen farklı bir şeydir. Güç kullanımı başkalarını küçültür; etki ise onları büyütür. Bu, Yahudiliğin insanı en çok yücelten gerçeklerinden biridir. Hepimiz güce sahip değiliz; ama hepimiz iyi etkide bulunmaya kabiliz.

Şabat Sofrası İçin Tartışma Soruları

1. Üzerinizde en büyük etkiye sahip olan kişiyi düşünün. Kendinizi onun öğrencisi olarak kabul ediyor musunuz?
2. Moşe'nin yaşamınızı ne şekilde etkilediğini kelimelere dökebilir misiniz?
3. Dünyayı nasıl iyi yönde etkilemek istersiniz? Bunu yapmak için güce başvurmaya ihtiyacınız var mı?